

การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย The Development Model of Improve Quality for Management Temple in Post Modern

พระครูพิศาลเขตคณารักษ์*

ปรีชา สามัคคี**

วีรวรรณ จงจิตร ศิริจิรกาล***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด ๒) เพื่อพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย และ ๓) เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัยประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าอาวาสคณะสงฆ์และกรรมการวัด จำนวน ๔๗ วัด จำนวน ๑๕๑ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบวัดความพึงพอใจ แบบบันทึกข้อมูลการปฏิบัติ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) ผลศึกษาจากวัดดีเด่นที่เป็นเลิศ พบว่า วัดที่ประสบความสำเร็จต้องมีการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานโดยมีหลักคุณธรรมเป็นตัวส่งเสริม วัดยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการได้ต้องมีการทำงานเป็นทีม มีแรงจูงใจและมีภาวะผู้นำเป็นตัวสนับสนุน

๒. การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัยพบว่า รูปแบบเป็นการบูรณาการทฤษฎีภาวะผู้นำ แรงจูงใจ การสร้างทีมงาน หลักคุณธรรมและภารกิจคณะสงฆ์ โดยเป็นรูปแบบการยกระดับการบริหารจัดการวัด ๖ ด้าน คือ ๑ ด้านการปกครอง ๒ ด้านการศาสนศึกษา ๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕ ด้านการสาธารณูปการ และ ๖ ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ซึ่งรูปแบบมีประสิทธิภาพ คือ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ๐.๘๐ และมีค่าเฉลี่ยของระดับความพึงพอใจจากการทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$)

๓. ผลการประเมินประสิทธิผลจากการใช้รูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัยพบว่า ผลการดำเนินการหลังการใช้รูปแบบเกิดผลสัมฤทธิ์และมีความเหมาะสม

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารนวัตกรรมการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

** สาขาการบริหารนวัตกรรมการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

*** สาขาการบริหารนวัตกรรมการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

มากกว่าก่อนใช้รูปแบบ และมีผลการประเมินความพึงพอใจจากการใช้จริงมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$)

คำสำคัญ: การยกระดับการบริหารจัดการวัด, รูปแบบ

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study states and problems of management administration in temples, 2) to develop the quality model of modern management administration in monastery, and 3) to evaluate the effectiveness of the quality model of postmodern management administration in temples. The research methodology was Research & Development: R&D. The samples of this quantity research were 72 monks. The data were analyzed by frequency, percentage, average, and standard deviation. For the quality research, the data were collected by in-depth interview from 6 outstanding temples and group discussion with 10 monks. Also, the data were analyzed by content analysis.

The findings were as follows:

1. The overall results of the conditions and problems of management administration in temples were at a moderate level ($\bar{X} = 2.71$), the results of interviewing from outstanding temples indicated that they would success if they must have self management, job management, man management. and also the moral principles were used. They could improve their management by working as a team, having motivation and leadership.

2. The results of the quality model of modern management administration in temples consisted of overall management administration in temples that comprised of 6 models which were 1) Governance, 2) Religious studies, 3) Education welfare, 4) Buddhist missionaries, 5) public utilities, and 6) public aids. The IOC values of the model was at 0.80. The satisfaction with the efficient model the was at a high level ($\bar{X} = 4.31$)

3. The effectiveness evaluation before and after using the quality model of the postmodern management administration in temples. The model were more appropriate comparing before and after model used. The satisfaction of the monks were in high level ($\bar{X} = 4.26$).

Keywords: Improvement Quality Management's Temple, Model

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยประชาชนชาวไทยกว่าร้อยละ ๙๔ นับถือศาสนาพุทธแม้ว่าจุดกำเนิดของพระพุทธศาสนาจะมาจากประเทศอินเดียก็ตามแต่ตลอดระยะเวลา ๒๕๕๘ ปี อาจกล่าวได้ว่าเมืองไทยเป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นแนวคำสอนที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคทุกสมัยโดยองค์การพระพุทธศาสนานั้นจัดเป็นองค์การหนึ่งที่มีความสำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งใน ๓ สถาบันหลักของชาติ คือ สถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซึ่งมีระบบโครงสร้างทางการปกครองที่ชัดเจนตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ โดยการปกครองคณะสงฆ์ได้จำแนกไว้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

วัดเป็นศาสนาสถานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ เป็นที่บำเพ็ญบุญกุศลของอุบาสก อุบาสิกาฯ ชาวพุทธนิยมสร้างวัดและมีการพัฒนาวัดไปในรูปแบบต่างๆ เช่น เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุ สามเณร เพื่อปฏิบัติธรรม เรียกว่า สายปฏิบัติ ตรงข้ามกับสายแรกๆ ที่เรียกว่า สายปริยัติ มีการศึกษาเล่าเรียนแผนกบาลี นักธรรม สายสามัญและอุดมศึกษา ในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนาวัดมีมากขึ้นทุกๆ ปี ทั้งนี้ เพราะประชาชนชุมชนมีจำนวนมากอีกทั้งประชาชนก็นิยมเข้าวัด ซึ่งมีหลายลักษณะตามวิวัฒนาการของโลก อย่างไรก็ตามเจ้าอาวาสซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการหลายๆ ด้านให้ทันสมัย เข้ากับโลกสมัยใหม่ ทั้งด้านตนเอง ผู้ใต้บังคับบัญชา คือพระภิกษุ สามเณรในวัดต้องมีการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในวามสมัย ด้วยการวางแผนแบบแปลน แผนผังวัด เสนาสนะ การจัดภูมิทัศน์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม สะอาดตา สะอาดใจ แก่ผู้พบเห็น จนกระทั่งบุคลากรภายในวัด การพัฒนาวัดตามรูปแบบดังกล่าว ทั้งคณะสงฆ์และราชการ^๑

โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีนโยบายในการพัฒนาวัดแนะนำเจ้าอาวาสตลอดมา จนกระทั่งมีวัดจำนวนมากที่ได้ปฏิบัติไปบ้างแล้ว สามารถยกฐานะของวัดให้สูงขึ้นเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่ดีเด่นและวัดพระอารามหลวง วัดจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงตามบทบาทความรับผิดชอบที่กำหนดให้ปัจจุบันดูเหมือนว่า “วัด” กลับมีบทบาทต่อสังคม ต่อชุมชนลดน้อยลงเหลือเพียงแค่ภาพของการเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ หรืองานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่วนภาพในบทบาทอื่นๆ ดูไม่ชัดเจนนักคิดได้ยากขึ้นทุกทีด้วยข้อจำกัดหลายประการไม่ว่าจะเป็นด้านสื่อที่ไร้ขอบเขตช่วงเวลาที่ไม้อ่อนอานวยทำให้การเข้าวัดของคนไทยกลายเป็นเรื่องยากบางครั้งการเข้าวัดแต่ละครั้งต้องมีการวางแผน

^๑ พระครูสมุห์ณัฐเสฐ์ อธิญาณ, “การพัฒนากิจการปกครองการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๑-๑๔.

จากปัญหาและความจำเป็น การบริหารจัดการวัดในนวสมัย จึงต้องอาศัยความรู้ในเชิงบริหารจัดการที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงไปของบริบทต่างๆ กับศาสตร์ความรู้ในการจัดการวัดในนวสมัยได้นำแนวความคิดที่น่าสนใจและเป็นการก่อให้เกิดความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัยว่า “พฤติกรรมของผู้นำที่ชาญฉลาดด้าน Practical Intelligence ที่เอื้อต่อความสำเร็จในวิชาชีพในการบริหาร และในชีวิตแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ การครองตน (Managing Self) การครองคน (Managing Other) การครองงาน (Managing Career) เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพได้มีการศึกษาตั้งแต่คุณลักษณะของผู้นำ อำนาจของผู้นำ พฤติกรรมของผู้นำแบบต่างๆ และในปัจจุบันได้มีการศึกษาภาวะผู้นำอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามหาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในแต่ละองค์การ หรือในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อจัดทำแผนการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพของคณะกรรมการสงฆ์แต่ละอำเภอ จากนั้นคณะสงฆ์แต่ละอำเภอนำไปจัดทำแผนพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพและแผนปฏิบัติการประจำปีที่สุดคล้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๖ ด้านโดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีแรงจูงใจคือ ๑) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motives) แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motives) และ ทฤษฎีการสร้างทีมงานกล่าวคือ การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการออกแบบงาน (Work Design) การทำงานเป็นทีม ซึ่งแบบของการทำงานนี้เปิดโอกาสให้บุคคลในทีมทุกคนมีอิสระแห่งตน (Autonomy) มีทักษะและความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งมีนัยสำคัญต่อทีมงานที่จะส่งผลให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติงานอีกทั้งการออกแบบงานเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการพัฒนากลุ่มบุคคลที่กำลังทำงานด้วยกันให้ได้เรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายขององค์กร ทั้งนี้คณะสงฆ์แต่ละอำเภอ ต้องมีการบริหารจัดการวัดในนวสมัย เพื่อให้บรรลุแผนพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพของคณะสงฆ์แต่ละอำเภอ โดยกระบวนการบริหารจัดการหมายถึง ขั้นตอนการบริหารเพื่อให้บรรลุตามแผนการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางของคณะสงฆ์จังหวัดว่าต้องทำอะไรที่จะบรรลุตามแผนการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ที่ร่วมกันกำหนดนั้นได้”

ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการวัด ให้มีประสิทธิภาพตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้านคือด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้คาดว่าจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจตลอดจนการนำมาปรับใช้กับคณะสงฆ์ระดับอำเภอต่อไป

^๒ อนุวัต กระสังข์, “การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘) : ๒๔๑-๒๔๙.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย
๓. เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย

๓. ขอบเขตของการวิจัย

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ และกรรมการวัด จำนวน ๑๕๑ รูป/คน

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๑.๒.๑ กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจสภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ได้แก่ เจ้าอาวาส คณะสงฆ์และกรรมการวัดในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดกระบี่ จำนวน ๗๒ รูป/คน

๑.๒.๒ การศึกษาข้อมูลจากวัดดีเด่นเป็นเลิศโดยเลือกวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ๖ วัด จำนวน ๖ รูป

๑.๒.๓ วัดที่ทดลองใช้รูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ได้แก่ วัดควนอุโบสถ วัดภูเขาดิน และวัดประดิษฐาราม เจ้าอาวาส คณะสงฆ์และกรรมการวัด จำนวน ๓๙ รูป/คนและสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน

๑.๒.๔ วัดที่ใช้รูปแบบเพื่อประเมินประสิทธิผลการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ได้แก่ วัดขนาน พระ และกรรมการวัด จำนวน ๒๔ รูป/คน

๓.๒ ขอบเขตเนื้อหา

การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย โดยการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ๓ ด้าน คือ

๒.๑ ด้านการบริหารจัดการวัด ได้แก่ บริหารตามภาระกิจของมหาเถรสมาคม ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒.๒ ด้านความสำเร็จของงาน

๒.๒.๑ การบริหารตน

๒.๒.๒ การบริหารคน

๒.๒.๓ การบริหารงาน

๒.๓ ด้านยกระดับการพัฒนา

๒.๓.๑ ภาวะผู้นำ

๒.๓.๒ ทฤษฎีแรงจูงใจ

๒.๓.๓ ทฤษฎีการทำงานเป็นทีม

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น ๓ ระยะ

ระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัดมี ขั้นตอนดังนี้

๑.๑ ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด

๑.๒ สำรวจสภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด

๑.๓ การศึกษาจากวัดดีเด่นที่เป็นเลิศ ตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน

ระยะที่ ๒ การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัยมีขั้นตอน ดังนี้

๒.๑ รวบรวมแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัยจากผลการศึกษาระยะที่ ๑ คือ ๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด ๒) สำรวจสภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด และ ๓) ศึกษาจาก วัดดีเด่นที่เป็นเลิศตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน มารวบรวมแบบเรื่องการพัฒนาแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัย

๒.๒ นำรูปแบบประเมินเบื้องต้นโดยผู้เชี่ยวชาญตรวจ

๒.๓ นำรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัยทดลองใช้และประเมินประสิทธิภาพการทดลองใช้และปรับปรุงร่างรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัย

ระยะที่ ๓ การนำรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัยไปใช้จริงที่วัดชานาน และเพื่อประเมินประสิทธิผล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

๑. แบบสอบถาม สภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด และสอบถามความพึงพอใจในการใช้รูปแบบ

๒. แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง

๓. แบบสังเกตการณ์บริหารจัดการวัด

๔. แบบประเมินความสอดคล้องของรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัยโดยผู้เชี่ยวชาญ

๕. แบบบันทึกข้อมูลการบริหารจัดการวัด

๖. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

๗. แบบบันทึกข้อมูลก่อนและหลังการใช้รูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัย

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๕. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในวสมัย” สรุปผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑ ผลการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด

๕.๑.๑ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การบริหารจัดการวัดต้องอาศัย การบริหาร ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านการบริหารจัดการวัด ได้แก่ บริหารตามภาระกิจของมหาเถรสมาคม ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ๒) ด้านความสำเร็จของงาน ได้แก่ การบริหารตนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ การบริหารคนโดยใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ และการบริหารงานโดยใช้หลักอิทธิบาทสี่ เป็นหลักธรรมที่เป็นหนทางไปสู่ความสำเร็จด้านยกระดับการพัฒนา ต้องอาศัย ทฤษฎีภาวะผู้นำ คือ ภาวะผู้นำแบบเหนือชั้นเน้นการใช้เรื่อง ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมเป็นเครื่องสร้างแรงจูงใจทฤษฎีแรงจูงใจ สามารถกระตุ้นให้บุคคลมีการจูงใจในการทำงานบุคคลก็จะทุ่มเทและปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ และทฤษฎีการทำงานเป็นทีม เพื่อให้ทีมงานมีประสิทธิภาพ

๕.๑.๒ ผลการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการวัด พบว่าโดยภาพรวมด้านปัญหาการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๗๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการบริหารจัดการวัดปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๖$) ปัญหาด้านการยกระดับการพัฒนาปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๕๗$) และปัญหาด้านความสำเร็จของงานปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๕๔$)

๕.๑.๓ ผลการศึกษาจากวัดดีเด่น พบว่าวัดประสบความสำเร็จต้องมีการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานโดยมีหลักธรรมเป็นตัวส่งเสริม วัดยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการได้ ต้องมีการทำงานเป็นทีม มีแรงจูงใจ มีภาวะผู้นำเป็นตัวสนับสนุน

๕.๒ ผลการพัฒนาแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในวสมัย โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ๐.๘๐ และกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๑$) นำรูปแบบไปปรับปรุงได้รูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในวสมัยที่เป็นนวัตกรรมใหม่ การยกระดับการบริหารจัดการแต่ละด้านประกอบด้วย

๑. ด้านการปกครอง ประกอบด้วย ๑. ผู้บังคับบัญชาคณะสงฆ์ระดับภูมิภาค คือ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาคเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ๒. ประธานสงฆ์/พระอุปัชฌาย์ ๓. เจ้าอาวาส และ ๔. ฝ่ายงานการปกครองของวัด คือ การปกครองตามพระธรรมวินัย การปกครองภายในวัด

การปกครองตามกฎหมายคณะสงฆ์มีการยกระดับการดำเนินงาน ได้แก่ ๑) วางแผน ๒) ดำเนินการตามแผนงาน ๓) ตรวจสอบและประเมินผล และ ๔) ปรับปรุงและพัฒนา

๒. ด้านการศาสนศึกษา มีการยกระดับการดำเนินงาน ได้แก่ ๑.วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนและความพร้อม ๒.ประชุมวางแผน ๓.กำหนดกลุ่มเป้าหมาย/เตรียมความพร้อมผู้เรียน ผู้สอน อาคารสถานที่ อุปกรณ์ ๔.จัดกระบวนการเรียนรู้ ๕.นิเทศติดตาม ประเมิน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ๖.ประเมินผลสัมฤทธิ์ ๗.บันทึกผลประเมิน และ ๘.รับรองผลการศึกษา

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการยกระดับการดำเนินงาน ได้แก่ ๑.สำรวจข้อมูลชุมชน ๒.ศึกษาความพร้อมของวัดด้านศึกษาสงเคราะห์ ๓.กำหนดหลักสูตรผู้สอนและผู้สนับสนุนการศึกษา ๔.เตรียมการด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ๕.จัดการเรียนการสอน ๖.นิเทศติดตามและประเมิน ๗.บันทึกผลการประเมิน และ ๘.รับรองผลการศึกษา

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการยกระดับการดำเนินงาน ได้แก่ ๑.การสร้าง ความเข้มแข็งของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย ประชุมคณะสงฆ์ คือ การศึกษาปริยัติ การปฏิบัติ การปฏิบัติ และมีความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒.กลยุทธ์หรือวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓.ติดตามและประเมินผลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ๔.รายงานข้อมูลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕. ด้านการสาธารณูปการ มีการยกระดับการดำเนินงาน ได้แก่ ๑.ประชุมคณะกรรมการวัดและคณะสงฆ์ ๒.วางแผนการจัดการด้านสาธารณูปการ ได้แก่ ทบทวนแผนผังภาคอนาคตของวัด ๓.การระดมทุนเพื่อพัฒนาสาธารณูปการ ๔.ประสานงานและดำเนินการซ่อมแซมสาธารณูปการ ๕.ประสานงานและดำเนินการสร้างสาธารณูปการเพิ่มเติม ๖.มอบหมายบุคลากรรับผิดชอบงานสาธารณูปการ ๗.ติดตามผลการดูแลและการให้บริการ และ ๘.ปรับปรุงและรายงานการพัฒนาสาธารณูปการ

๖. ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ มีการยกระดับการดำเนินงาน ได้แก่ ๑.สำรวจความต้องการของชุมชน ๒.ประชุมเพื่อหาวิธีการช่วยเหลือชุมชน ๓.จัดระดมทุน เพื่อการสาธารณสงเคราะห์ ๔.ดำเนินการช่วยเหลือ ๕.ติดตามประเมินและปรับปรุงพัฒนา ๖.รายงานการพัฒนาและความสำเร็จด้านสาธารณะสงเคราะห์

๕.๓ ผลการประเมินผลจากการนำรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัด ในนวนสมัยนำไปใช้จริง พบว่า การดำเนินการบริหารจัดการวัดหลังการใช้รูปแบบมีความเหมาะสม และผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อรูปแบบมีประสิทธิผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$)

๖. อภิปรายผล

๑. สภาพและปัญหาการบริหารจัดการวัด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$) ได้แก่ ปัญหาด้านการบริหารจัดการวัด ($\bar{X} = 2.66$) ปัญหาด้านการยกระดับการพัฒนา ($\bar{X} = 2.57$) และปัญหาด้านความสำเร็จของงาน ($\bar{X} = 2.54$) และศึกษาจากวัดดีเด่นที่เป็นเลิศ

พบว่าวัดประสบความสำเร็จต้องมีการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานโดยมีหลักธรรมเป็นตัวส่งเสริม วัดยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการได้ต้องมีการทำงานเป็นทีม มีแรงจูงใจ มีภาวะผู้นำ เป็นตัวสนับสนุนสอดคล้องกับ **โชติ บติรัฐ**^๓ ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ที่พบว่า สภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ใน ๓ ด้าน มีผลได้แก่การบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพในการบริหารงานภาระงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดโทษผู้ที่ละเมิดกฎระเบียบที่วางไว้ และในการบริหารองค์กร มีการทำงานเป็นทีม การบริหารคน มีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน และแก้ปัญหาจุดด้อยของบุคลากรในการบริหารงานในการบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และในการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง

๒. ผลการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ประกอบด้วย รูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ๐.๘๐ และกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบมีประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๓๑$) สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาธฤติ วิโรจโน**^๔ ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปได้แก่ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ ๒) การให้การศึกษา ๓) การฝึกอบรม และ ๔) การไปดูงานส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แก่การพัฒนาตามหลักสิกขา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อธิเบธ ๔ และสัปปริสธรรม ๗

เหตุที่เป็นแบบนี้เพราะผลการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัยโดยรวมทั้ง ๖ ด้านจากวัดดีเด่นเป็นเลิศจำนวน ๖ วัดๆ ละหนึ่งด้านปรากฏชัดเจนในความสำเร็จวัดแต่ละวัดผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจในบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมมีภาวะผู้นำแรงจูงใจและการทำงานเป็นทีมผู้บริหารมีการบริหารตนด้วยหลักสัปปริสธรรม ๗ ผู้บริหารมีหลักสังคหวัตถุ ๔ ผู้บริหารมีหลักอธิเบธ ๔ ทำให้ผู้วิจัยนำหลักการของมหาเถรสมาคมองค์กรสูงสุดทั้ง ๖ ด้านนำมาศึกษาสภาพปัญหาและนำมาสังเคราะห์กับวัดดีเด่นเป็นเลิศรวมกับหลักทฤษฎีทำให้เกิดรูปแบบย่อยทั้ง ๖ ด้านและประมวลโดยรูปแบบซึ่งเป็นภาพรวมทำให้เกิดผลของรูปแบบที่

^๓ โชติ บติรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๖).

^๔ พระมหาธฤติ วิโรจโน, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สมบูรณ์แบบสามารถนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่านตรวจสอบและนำมาปรับปรุงแก้ไข จึงนำไปทำการทดลองใช้จำนวน ๓ วัดผลปรากฏจากการประชุมย่อนำมาพัฒนาแล้วจึงสนทนากลุ่มก่อนปฏิบัติจริง

๓. ผลการนำรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัยนำไปใช้จริงพบว่า การดำเนินการบริหารจัดการวัดหลังการใช้รูปแบบมีความเหมาะสมและผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อรูปแบบมีประสิทธิผลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$) สอดคล้องกับงานวิจัยของ**บัญชายุทธ นาคมูลสินธุ์**^๕ ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานีพบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ ผลการนำรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัยไปใช้จริงพบว่าหลังจากการใช้รูปแบบปรากฏว่าจำนวนพระภิกษุ สามเณรเพิ่มขึ้นจำนวนมาก การศึกษามีประสิทธิภาพพระภิกษุ สามเณรทำข้อสอบ ผลเพิ่มจำนวนการสอบมากขึ้นทางวัดมีการไหว้พระทำวัตรเช้า-เย็นไม่ขาดทำให้มีพระนักเทศน์นักบรรยายเพิ่มขึ้นมีการเผยแผ่จำนวนประชากรที่มาวัดเพิ่มขึ้นจำนวนมากทางวัดต้องขยายขยายเสนาสนะให้ใหญ่-กว้างขึ้น เพื่อรองรับพุทธศาสนิกชนจนกระทั่งวันที่ ๘ พฤศจิกายน ทอดกฐินเกิดผลทำให้เงินเข้าวัดถึง ๒,๓๒๑,๙๙๙ บาท

๗. ข้อเสนอแนะ

๗.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

การพัฒนาแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวสมัย ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล สร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และพัฒนาการดำเนินงานในพระพุทธศาสนาให้บรรลุเป้าหมายได้ เช่น

^๕ บัญชายุทธ นาคมูลสินธุ์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๑) เจ้าคณะพระสังฆาธิการ หรือองค์กรพระพุทธศาสนา ควรเน้นย้ำให้พระสังฆาธิการเป็นผู้รอบรู้ในทุกๆ ด้าน ทั้งทางโลก และทางธรรม ให้เป็นผู้มีความชำนาญในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน

๒) เจ้าคณะพระสังฆาธิการ หรือองค์กรพระพุทธศาสนา ควรมีการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน และเหมาะสมกับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เป็นสังคมที่อุดมไปด้วยฐานคุณธรรม เพื่อเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในอนาคตข้างหน้า

๓) เจ้าคณะพระสังฆาธิการ หรือองค์กรพระพุทธศาสนา ควรยกระดับการศึกษาในตำแหน่งพระสังฆาธิการให้สูงขึ้น ให้เทียบเท่าระดับปริญญาตรีขึ้นไป และมีการถวายความรู้พระสังฆาธิการให้ครอบคลุมทุกรูป เพื่อให้มีสมรรถนะในการสนองงานคณะสงฆ์ ทั้ง ๖ ด้าน

๔) เจ้าคณะพระสังฆาธิการ หรือองค์กรพระพุทธศาสนา ควรมีการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดที่จะต้อง มีหลักสูตรเฉพาะที่มีพื้นฐานมาจากบทบาทและภารกิจของพระสังฆาธิการ และต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

๕) มีการกำหนดให้มีรูปแบบการบริหารจัดการวัดโดยการแสวงหาความร่วมมือและมีการรวมตัวกันในการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัด เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายของรูปแบบการบริหารจัดการวัด โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการริเริ่มสร้างสรรค์และร่วมกันพัฒนาวัดให้เหมาะสมตามสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้มีการขับเคลื่อนบทบาทของการบริหารจัดการวัดไปพร้อมกันทั่วประเทศ ไม่เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในระดับพื้นที่

๖) ควรสร้างระบบการกำกับดูแลรูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดให้มีคุณภาพ เกิดความโปร่งใส มั่นใจและสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งสร้างเสริมรูปแบบการยกระดับการบริหารจัดการวัดให้มีการปฏิบัติงานอย่างมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองต่อประชาชนและต่อคณะสงฆ์

๗.๒ ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

๑) ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรขององค์กรคณะสงฆ์ทุกระดับ เพื่อให้เป็นผู้นำผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ รู้จักการวางแผนและการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักการสร้างแรงจูงใจ และเป็นผู้นำที่มีความรู้และมีความสามารถในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้เป็นไปตามหลักธรรมมีคุณธรรม เพื่อให้คณะสงฆ์ทำงานอย่างมีคุณภาพ

๒) การปกครองบุคลากรภายในวัดที่มีจำนวนมากให้อยู่กันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ควรมีประธานสงฆ์ และมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปฏิบัติงาน

๓) การสร้างสาธารณูปการ ควรสร้างใหญ่ๆ เช่นสร้างพระใหญ่ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้มีจิตศรัทธาได้เข้าวัด เพื่อปฏิบัติธรรมในการสร้างบุญมากขึ้น รวมทั้งสร้างแหล่งเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในวัด

๗.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาและพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารจัดการของเจ้าอาวาสและกรรมการวัด
- ๒) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการวัด
- ๓) ควรศึกษาและพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดโดยใช้เครื่องมือในการพัฒนา

บรรณานุกรม

(๑) วสาร:

พระครูสมุทรญาณรังษี อธิญาณ. “การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙.

อนุวัต กระสังข์. “การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

พระมหาธฤติ วิโรจน์. “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๗.

บัญญัติ นาคมุจลินท์. “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๖.

โชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. ๒๕๕๖.